

Konijnen in de Kennemerduinen

Ina Roels - Boswachter PWN Kennemerduinen en Kraansvlak

In 1956 schreef E.C.M. Roderkerk, destijds beheerder hier, het volgende: "Nog schadelijker dan de zilvermeeuwen zijn de konijnen. Of beter: waren de konijnen. Want sedert het uitbreken van de konijnenziekte in het najaar van 1954 is het konijn in de Kennemerduinen zeldzaam geworden." Roderkerk heeft het over hun enorme vraatzucht en hun voorliefde voor jonge planten en zaailingen, waardoor spontane opslag van dennen, berken, en eiken in de duinen geen kans had. Hij heeft het over de schade die 's winters aan de bast van meidoorns en kardinaalsmuts veroorzaken, over hun gewoonte de pasgeplante helm uit te graven om de wortels te eten en over de vernielingen door hun graverij. Het enige nut dat hij in konijnen zag was dat ze zorgden voor woon- en nestgelegenheid voor oa de tapuit, de holenduif, steenuilen en bergeenden. Over het feit dat het zo slecht ging met de populatie was hij oprecht opgelucht. Het ontsloeg hem van de moeilijke taak de konijnen te bestrijden om het terrein dat hij beheerde 'van totale verwoesting te behoeden'.

De konijnenziekte waar hij het over heeft is myxomatose. 25 jaar later decimeerde een nieuwe virusziekte, VHS, de moeizaam herstellende populatie opnieuw.

Vandaag tonen de tellingen eindelijk een gematigd opgaande trend. Er zijn in de Kennemerduinen nu ongeveer evenveel konijnen als in 1980. Van een plaag, zoals herhaaldelijk in de geschiedenis voorkwam, is nog lang geen sprake. Dat was wel eens anders: In 1661 al verordenden de Dijkgraeff en de Hoocheemraden van Rijnlant vanwege de hoog oplopende kosten van het vastleggen van de duinen tot het 'depeupleren van verscheydene duynen van de conijnen'. Inkomstendelving die de duinmeiers daardoor zouden lijden werden vergoed. De duinmeiers waarvan sprake kweekten destijds konijnen voor verkoop en voor jacht in omheinde stukken duin, 'warandes' genaamd. Het vastleggen gebeurde oa door het aanplanten van helm. In 1739 bleek het allemaal niet geholpen te hebben en wilde Hoogheemraadschap Rijnland de complete uitroeiing van de konijnen in het duin. De konijnen werden geschoten, gefret, gedolven, gestrikt en gestroopt maar tot uitroeiing is het nooit gekomen. Rond 1900 werden in de Kennemerduinen nog steeds jaarlijks 7.000 tot 10.000 konijnen geschoten en 3000-5000 gedolven en/of gefret. Het zou tot de uitbraak van de myxomatose duren voor het duinkonijn een zeldzaamheid werd.

Eeuwenlang hebben konijnen samen met wind, zand en water het duinlandschap bepaald. Ze zorgden dat de vegetatie kort bleef. Door hun graafjes en holen brachten ze, geholpen door de wind, dynamiek in het landschap. Ze zorgden voor een afwisselend landschap met kortgegraasd duingrasland en duinstruweel en veel stuivend open zand. Ze gaven woon- en nestgelegenheid aan een aantal andere interessante dieren en ze waren een goede prooi voor predatoren als bvb havik, vos, boomarter, hermelijn, bosuil en bunzing.

Geschoten Wild in Jacht
Duin 1900

7061	Konijnen
103	Taalkanten
49	Patrijzen
29	Speurzen
28	Holzen

Geschoten Wild in Jacht
Duin 1899

10250	Konijnen
225	Taalkanten
90	Patrijzen
25	Holzen
22	Houtmuis

Geschoten Wild in Jacht
Duin 1896

126	Patrijzen
214	Taalkanten
30	Houtmuis
18	Holzen
4026	Konijnen

Afshotcijfers konijnen Kennemerduinen rond 1900

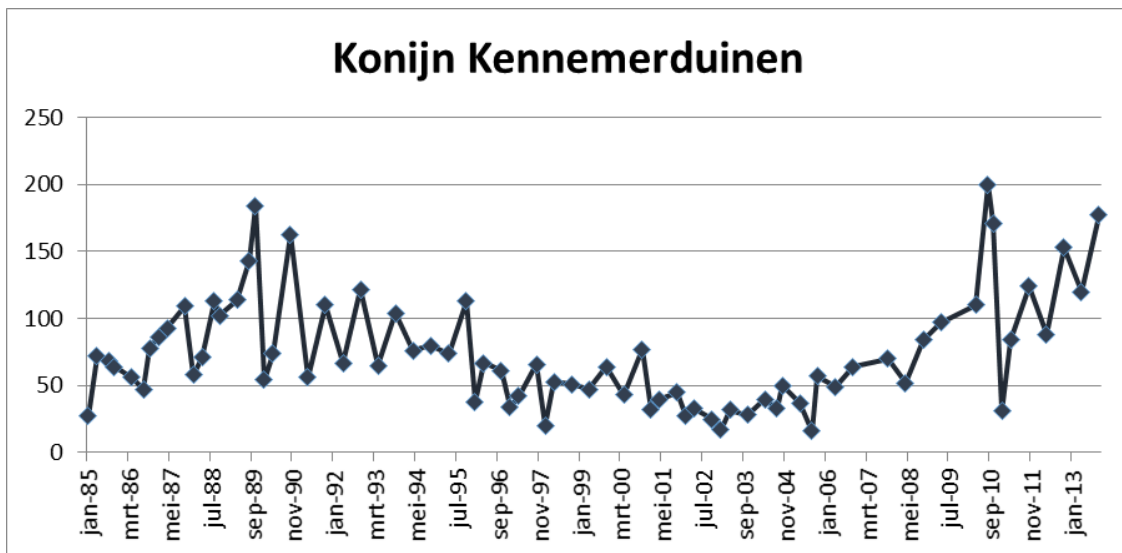

Duinlandschap, Job Graadt Van Roggen, 1910

Het ineensstorten van de populatie en het langzaam herstel had grote gevolgen voor landschap, plant en dier. Hokenbroeders en predatoren namen af of verdwenen helemaal uit het duin. Meidoorns, duindoorns en kruipwilg die voordien kort gehouden werden door vraat vormden dichte hoge struwelen die steeds meer in oppervlakte toenamen. Duingrasland verruigde. Zaailingen van dennen werden niet langer opgegeten en de aangeplante dennebossen breidden uit. Stuifkuiten, hopen en graafjes groeiden dicht waardoor stuivende plekken uit het landschap verdwenen. Stikstofdepositie door luchtvervuiling versnelde deze ontwikkeling. Het duin dreigde na de konijnen ook de rest van zijn typische fauna en flora, zijn afwisseling en een aantal

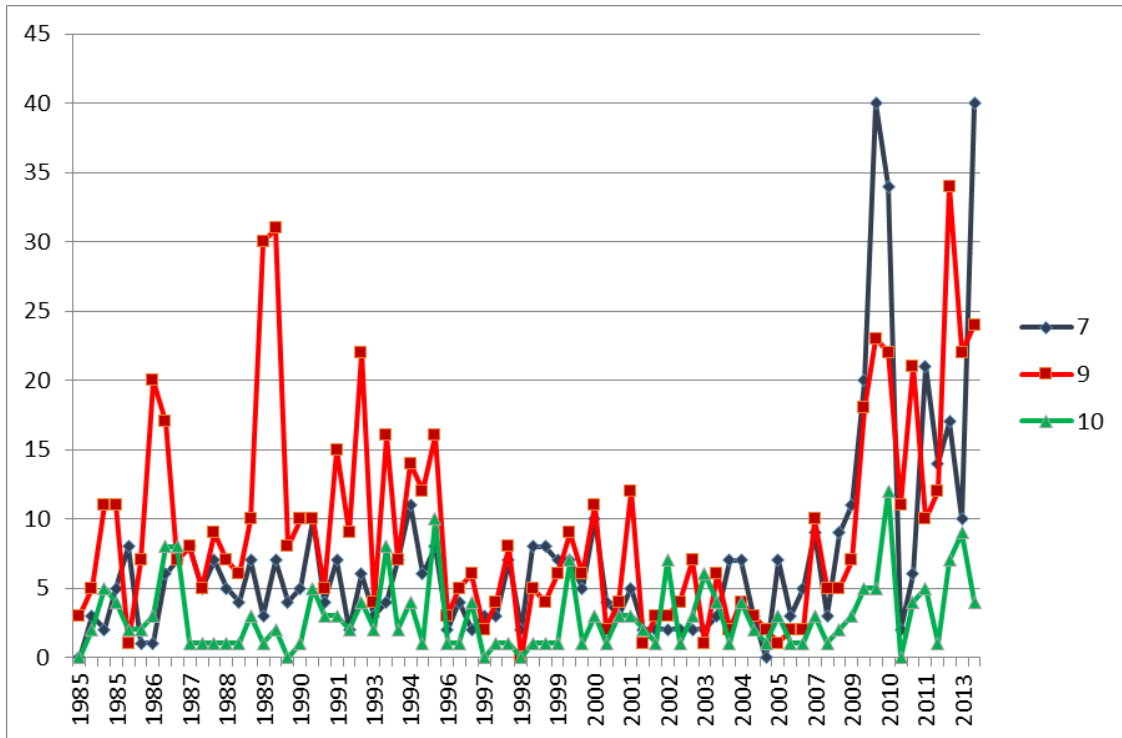
van zijn bijzondere landschapstypes kwijt te raken. Om dat het hoofd te bieden werd aanvankelijk veel gemaaid en afgevoerd. Opgaande struwelen werden geklepeld, dichtgegroeide valleien weer open gemaakt en begroeiende, gestabiliseerde paraboolduinen weer aan het stuiven gebracht door ze af te graven tot op het kale zand.

Het volstond niet: het duin bleef dichtgroeien en de konijnenstand bleef een dalende trend vertonen. Konijnen die de nog steeds aanwezige ziekten overleefden of er resistent voor waren hadden nu ook nog eens te kampen met een landschap dat steeds minder aantrekkelijk voor ze was. De ruige vegetatie maakte hen kwetsbaar voor predatoren, geschikte graaslandjes werden zeldzaam en de struwelen waren te hoog en te oud geworden om voor de konijnen nog bereikbaar te zijn. In 2005 werd besloten de ontbrekende konijnen te vervangen door integrale begrazing van grote grazers. Op een oppervlakte van 3000ha werden 100 hooglanders en 30 konikpaarden ingezet om verruiging en verstruweling tegen te gaan. Vanaf dat moment ging het met de konijnen ook beter.

Tabel 1: aantal waargenomen konijnen tijdens jaarlijkse tellingen

In tabel 1 is de toename van de konijnen na 2005 goed te zien. De pieken en dalen in de grafiek zijn te verklaren door schommelingen in de populaties maar ook door de weersomstandigheden tijdens de teldagen. Tabel 2 toont de populatie in drie verschillende landschapstypes langsheen de telroutes. Opvallend is dat de konijnen het de laatste 10 jaar vooral in het open en het gevarieerd landschap, waar ook de grazers graag zijn en de begroeiing kort houden, goed doen. In bosgebied, waar ze voorheen wel talrijk waren, worden nog amper konijnen gezien. Hiervoor hebben we nog geen verklaring.

Tabel 2: aantal waargenomen konijnen per vegetatietype

Myxomatose en VHS maken nog steeds slachtoffers maar op dit moment is er duidelijk voldoende resistentie opdat de populatie zich zou kunnen groeien.

Het effect van een grotere begrazingsdruk is ook op het landschap zichtbaar. De verruiging neemt af, de duinvalleien en duingraslanden zijn weer kortgegrasd en bloemrijk en de duinstruwelen rukken minder snel op. Mos- en kortsmosveldje zijn weer zichtbaar en her en der krijgt de wind weer vat op open zand en maakt spontane stuifkuiltjes.

Vorig jaar is besloten een aantal grote grazers te verminderen om overbegrazing van de duingraslanden en valleien te vermijden en meer ruimte te geven aan natuurlijke begrazing van konijnen. Het aantal getelde konijnen is nog steeds bescheiden zijn in vergelijking met 100 jaar terug, maar er komen er steeds meer. In 2014 werden in de Kennemerduinen weer meer konijnen geteld dan het jaar voordien.

Sporen van konijnenvraat en -graafwerk zijn overal in het landschap zichtbaar. Er zijn meer waarnemingen van tapuiten en behalve de vos hebben we nu ook boommarters, meer bunzingen als voorheen, een stabiel aantal broedparen van haviken, bosuilen en buizerds. Het lijkt er op dat niet alleen het konijn het weer beter doet, maar dat ook het ecosysteem zich langzaam weer langzaam herstelt met alle landschappen en soorten die daarbij horen. En daar zijn we als natuurbeheerder natuurlijk blij mee.